

Rajská zahrada

Skoro souběžně s jižní straní vrchu Žižkova až nad nádraží dráhy Františka Josefa se táhnoucí nevysoká vršina, ze které je pěkný a dosti volný rozhled na Prahu a okolí, zejména k západu, na sever a jihozápad, pokryta byla již na počátku našeho věku četnými zahradami a letohrádky, jejichž počet byl v právě minulém desetiletí valně rozmnožen. Nejbližše Prahy se rozkládá tak zvaná „zahrada rajská“, do nedávna oblíbená letní restaurace, teď změněná na městskou zásobní zahradu.¹

V místech dnešní Rajské zahrady (usedlosti č.p. 20 a 21) bývala původně vinice Svatomikulášská, která patřila k faře sv. Mikuláše na Starém Městě. Tato ohromná zahrada se rozkládala za Františkovým nádražím před plynárnou (podle místopisu v roce 1905).

Roku 1453 si vinici najal Matouš střelec od Horské brány za 4 kopy gr. a soudek vína ročně.² Matouš měl v držení i vinici na místě tehdejší plynárny (od roku 1436).

Rajská zahrada vznikla v roce 1863 péčí pražské obce. Ta chtěla vytvořit kolem celého města coby opevnění zelený pás, který by byl vytvořen z rozsáhlého komplexu zahrad, vzniklých během 18. a 19. století. Od Wimmerových sadů v Nuslích, přes Kanálku, Saracínku a Rajskou zahradu (Riegrovy sady) až po žižkovské tramvajové koleje. Rychlý rozvoj zástavby však tyto záměry překazil.³

Roku 1872 byl pozemek v jihozápadním rohu Rajské zahrady prodán (baronem Schuttelsberem) geometru Janu Holejšimu ze Slavětína. Ten tam zbudoval dvě vily: Terezu č.p. 438 a Slavětínku 67.

Vilu Terezu č.p. 438 vlastnil od března 1876 ředitel německého zemského divadla R. Wirtzing. V polovině osmdesátých let byla přestavěna v novorenesančním slohu a rozšířena. U vchodu byl postaven domek pro vrátného a za vilou přibyl skleník a prádelna. Pak přibyl ještě další zahradní domek. Před průčelím byla kovová fontána a několik kovových plastik.

Vila č.p. 467 se nazývala Slavětínka, měla vchod z Vozové.

Od 1.května 1876 v Rajské zahradě byla zahradní restaurace, kde se pořádaly koncerty a také se zde konaly balonové lety prvních vzduchoplavců. Roku 1883 ji jako sad zakoupilo město Praha (smlouvou ze 16. června) od Gabriely šlechtičny Pecheové, rozené Hillbertové ze Schüttelsbergu za 110.000 zl. za účelem rozšíření městské plynárny. Tento plán ale nebyl uskutečněn, žižkovská plynárna byla v roce 1926 po vystavění nové moderní plynárny v Michli zrušena a pak zbourána. V souvislosti s tím také patrně došlo k překatastrování zahrady k žižkovské obci.⁴ K industrializaci zahrady však nedošlo a zahrada si žila ještě několik let dřívějším způsobem.

Roku 1885 tam byla pořádána velká národní slavnost. Téhož roku navrhl František Thomayer její přestavění na zásobní zahradu městských sadů. V roce 1887 se na schůzi městské rady dne 14.října rozhodlo o přesunu zásobní zahrady městských sadů. Dohodlo se, že na Rajské zahradě budou vystavěny nové skleníky, které nahradí již nevyhovující u vily Ameriky na Novém Městě č.p. 462 a celý materiál zahrady tam bude převezen. Skleníky v Rajské zahradě

¹ Čechy, III.díl, 2.část, Praha 1900, s.122.

² Ruth, Fr., Kronika královské Prahy a obcí sousedících, díl III., Praha 1905.

³ Hořínková, M., Příběhy pražských zahrad, Praha 2004, s. 88 a 89.

⁴ Kniha o Praze 3, Praha 1994, s. 41n.

byly vystaveny do konce roku 1890 nákladem 28.996 zl. 52 kr. a Rajská zahrada se stala zahradou zásobní.⁵

Z písemných zpráv městského zahradníka Františka Thomayera se můžeme dočíst o chodu městských sadů, tak třeba v roce 1891 uvádí, že „v zásobní Rajské zahradě se pracovalo v měsíci listopadu a prosinci na úpravě polí pro školky, za kterou bylo vydáno 4700 zl. Dále pak byl nákladem 250 zl. rozšířen vodovod i do oddělení pro pěstování rostlin. Rovněž byl tam postaven domek o pěti místnostech pro zahradnické pomocníky. V tomto roce se konala zemská jubilejní výstava, městské sady zajišťovaly výzdobu pavilonů a celkem bylo vysázeno správou městských sadů 120.000 rostlin. A když 27.září téhož roku zavítal do Prahy císař František Josef bylo vyzdobeno celé město květinami. U Rajské zahrady byl vyzdoben vchod a výzdoba tam zůstala až do 6.října.⁶

V témže roce 1891 vznikl konflikt mezi radou královského hlavního města a městským úřadem Žižkovským, který požadoval vyřešení likvidace znečištění ulice pod Rajskou zahradou. Po zrušení starého odtoku vody byl odtok veden spádem na ulici. Konflikt byl vyřešen smlouvou obcí žižkovské s obcí pražskou o postoupení pozemků u Rajské zahrady k úpravě ulice. Ulice Přemyslova byla nahrazena novou silnicí s odvodní stokou z Vinohrad podél Rajské zahrady, která byla nově skloněna a oplocena. Na území Rajské zahrady byly zbourány budovy, v jejichž místě vedla nová silnice a místo nich vystaveny nová budova pro potřeby městského zahradníka, jeho pracovníky a dílny. Oplocení Rajské zahrady bylo vybudováno v Přemyslově ulici, počínaje ústí od Palackého třídy až k rohu nad ulicí Riegrovou v délce asi 1585 m a bylo železné na podezdívce. V ostatní části ulice Přemyslovy a po celé délce při silnici Vinohradské bylo zbudováno ohrazení dřevěné. Na rohu Vinohradské a Přemyslovy byla zřízena železná vrata se zděnými pilířky. Domluvílo se, že podél plotu se nebude budovat chodník, dokavad' usedlost č.p. 20 a 21 zůstane zahradou.⁷

Roku 1895 na Rajskou zahradu byla přenesena školka ze Žižkova č.p. 441, kde byla založená roku 1893.

Počátkem 20.století byla ve Slavětínce zřízena spolkem Domovina dívčí útulna a polepšovna. Od roku 1910 patřila vila Františku a Marii Strnadovým.

Ve vila Tereze sídlilo za První republiky od roku 1922 diplomatické zastupitelství SSSR a v letech 1934 – 1939 sovětské velvyslanectví.

Ve spodní části Rajské zahrady byl po svém vzniku v letech 1935-36 umístěn sadový odbor Stavebního úřadu Magistrátu hlavního města Prahy. Ten zde provozoval i zásobní zahradu (od 1931), která tu pro potřebu pražských parků zajišťovala předpěstování letniček a kobercových květin. Pěstovaly se zde také dekorační rostliny a orchideje. Zahrada zahrnovala i odpadovou jámu, do které se z pražských parků svážel kompostovatelný odpad. Byla zde centrální kovárna, zámečnictví a truhlárna, sloužící údržbě městských parků.⁸

V roce 1937 byla v severním cípu zrušené Rajské zahrady postavena budova Baxových učňovských pokračujících škol.

Komplex odborných učňovských škol byl pojmenován po A. Zápotockém a později tam byla umístěna Vysoká škola ekonomická. V roce 1962 byla před budovou odhalena pamětní deska ekonoma Dr. A.Kamenického.

⁵ Výstavní katalog královského hlavního města Prahy. Pavillon číslo 64, Praha 1891, s.126-131.

⁶ Administrační zpráva obce královského hlavního města Prahy a spojených s městskou statistickou kommisí obcí sousedních Karlína, Smíchova, Král. Vinohradů a Žižkova za léta 1891 a 1892, Praha 1894, s.178n.

⁷ Tamtéž, s.358n.

⁸ Pacáková-Hošťálková, B., Pražské zahrady a parky, Praha 2000, s. 288.

Zbytky velkého secesního skleníku zde stály ještě na počátku 60.let. později byl však celý objekt definitivně zrušen a vyklizen.

V roce 1959 se začalo v horní části zahrady se sadovými úpravami, které měly navázat na sousední Riegrovy sady. Akce se však uskutečňovala pomalu a neměla valný výsledek.

Při ulici U Rajske zahrady a u Vozové ulice bylo postaveno několik školních pavilonů. Provizorní dřevěná budova jeslí, existujících zde, ve zděné podobě dodnes, a dvě tzv. školičky základní školy náměstí Jiřího z Poděbrad, které zde umísťovaly žáky 1. až 4. tříd. Školním účelům slouží tyto objekty dodnes.

Vlivem postupného zastavování Rajske zahrady po roce 1870 trafostanicemi a rozšířením areálu Vysoké školy ekonomické nezbyvá do dnešních dnů z parkové plochy na místě bývalé vinice téměř nic.

Další literatura ke zpracování:

Skalická, E., Pražské historické zahrady, Praha 2007.

Pacáková- Hošťálková, B., Méně známé pražské zahrady a parky, Praha 2001.

Pražské historické zahrady, Seminář Pražské zahrady a parky, pořádaný v říjnu 2001, Praha 2001.

Časopis českých zahradníků: rozhledy ve všech odvětvích zahradnictví, Praha: František Thomayer, 1887-1892.